

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12.

Fylke: Hordaland

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Gvinherad

Emne: Gamal engkultur

Bygdelag: Omvikedalen

Oppskr. av: Arne Skuland

Gard: Skuland m. fl.

(adresse): Rommetveit.

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Etter eigi røynsle

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. Ein bruka ordi eng og utslåtter. Ei ekre er eit stykke eng som ein gang her vare iker, like eins attlegg. Namnet ljukkeng var brukt, og namnet sæk brukte ein på eng der tå-valn seig ifrå tunet eller fjaset. Småeng og skrapa-slatta var brukt, det siste um sars bunn og ureydja eng (steinutt o. l.). Langhøy og småhøy var i bruk var i bruk. Det siste var også nemnt for smalahøy, då dei gav det til sauer og geiter. Enghøyet (langhøyet) skulde serleg kyrne ha. Namnet sækahøy var i bruk på høyet frå sæki og myrahøy - frå myrar. - Høyet frå utslåttene heitte vanleg slåttehøy. Det var berre på heimboen ein kunde bruka langørv og tala um langørvslått, skrapaslått heime og utslåttene var ~~langørv~~ skufforv = slått.

2. På eng og utslåttar rydja ein burt burre busker og lauv, raka det i dungar og brende det ^(rona'n) opp eller bar det burt på røysar der "rona'n" (rudnaden) låg og rotna burt. Ein rydja um våren. (Rona' = rudningsdyngja) Orka bruka dei til gjødsel på eng. Småstein eller skrede-ras t. d. vart pilla eller raka frå eng og utslåttar.

3. Mosen kunde horvast burt med vanleg korv eller lymst med sterk gjødsling t. d. med kuland. Ein kunde så høyfra i attlegg og etter mosen var burte. Høyfraet

fekk ein frå loda der ei med eit høresold reinska det frå strå og anna avfall frå høystålet. Kjøpt gras fra var ukjent - for det meste. Det fyrste fra som kjøpt kom til bygdi var timotei, - fyre det vart store skiftebruk.

4. Små veitar i overflata på myrer kann ein sjå, men hol=veitar under grasborva var det komme for umlag eit hundrad år sidan i 1850-60 åri. Med frå dei bratte lidenne kring Omvikdalen sig det gjerne vatn. Dette - liaseget som det vart kalla - kunde ved små veitar i grassorden verta leid inn på turre ryggjer der småhøyet veks. Det var hevd i liaseget, meinte dei. Det hende nok og at dei kasta hevd frå ~~de~~ ubefjos på mark som vart vatna på denne måten.

5-6. I gamal tid vistnok ikkje. Gjødsling på åkrar og "god bø" heime tok til so smått i 1870 åri, da ein med å blanda tur myrtorv i kugjødsla til bruk på åkrane fekk noko møk til overs til å ha på åkrar og annar engbø. Nokon viss part er ikkje sagt. Smalemel (tur smalemøk) kunde ein sjå mykje i bruk til engjødsla. Husbonden gav bod um kor mange lass på åker og på bø. Sladen der lasset skulde leggjast vart merkt med synlegt merke (merkingi heitte å fara). Høyet frå hevda eng heitte bø-høy.

7. Ja, Ordet ein bruka var sæk, som ovanfyre sagt. Ein grov gjerne små veitar til å spreida sekavabnet. Åkrane låg mykje på hangar og ryggjer, vel mest av di at den ofte vassfunge jordi ikring libe hørde til kornvekstrar.

8. Ein gjødsla um våren med same reidstapen som til åkergjødsling. Ein høyrde moki på åkrar og eng med møkselede (mökkselede) i gamal tid til 1870-80 åri. Møkselede var flat og runda i botnen og låg lågt på meidane. Lasset velte ein or med å kvelva sleden med ein lang staur som ein stakk inn under sleden. Seinare kom vanlege kjerror med fir-

kanta karm, ei fjöl bil á ta vekk ved arlessingi, dá karmen vert lyfta framme um ein áse (akse = ei jærnstang). Husmenn drog ut gjødsla på handkjerra. Spreidingi gjekk fyre seg med greip, i gamal tid bil 1880 ári tre = greip med 3 bær, men seinare jærngreip. Skuldringi gjorde ein med mylderiva - med jærntindar eller bjukke tindar av ask - på ákeren, men vanleg^{hig-} riva på engi, eller ein kógde lausburkar (sloda) yver det hevda engstykke, kógde aft og fram bil hevdi var muldra i smátt. Dette kann ein sjá soleis enno, medan mosehorver kom í bruk kring 1900. Arbeidet med á muldra móki heitte „revla mók“. Á kóngra og spreida gjødsla ut heitte „á mókkja“.

9. Husdyri fekk beita all engi både haust og vár, men berre smálevande. Gylr og herbar fekk beita heimebøen berre um hausten etter mikkjelsmess-vanleg. Det var nok for á skýta på vinterforet og fá mykje av = drott medan „beisti gjekk í hái“. Dei meinte at når sauene tok várbeite på bøen so vart grasat bettare og dermed meire til sumaren. Turvande kunde det og vera á sleppa smálevandit på heimebøen der grasat kom billeg fyre seg í „várnipa“. Når dei um hausten tok kyrne heim på bøen, heitte det „á sleppa bó“ eller „á sleppa heim“. Engen skilnad på várbeite og haustbeite.

10. Frá ikring 1920 og bidlegare hev det minka mykje med beitingi på heimebøen.

11. Ein hende gong kunde ein spretta í sovori mók med ein pák, men namn er ukjent.

12. Króteri „lag ute“ på stólane der dei vart mjólka kveld og morgon. På sume gardar var det sumarfjos, men lendit í bygdi er soleis at utsláttone ligg so uført bil at det ikkje kann héra med sumarfjos. Í gamal tid bil kring 1840-50. vart króteri um kveldane samla inn på „kvior“, inngjerde vollar, eller „bjónnskvior“ som dei

4.
og kunde nemmast, av di dei skulde vera til å verja
krioteri mot bjørn og udgr. Oftast ein for at bjørnen
kunde koma, gjorde ein gjerne upp eld på kvia og heldt
vakt um natti.

13. Ovannemde "inngjerde" heitte kvia. Det var ei
kvida for alle bruk på garden. Kvior som kunde
flyttast var det ikkje i Omvikdalen. Gjerdet var
mykje av stein og soleis ikkje til å flytta. Kvior
av grindar hadde ein til å samla inn sauene i, når
dei vart samla heim or fjellet um hausten. Dei er frå
ny tid, men vart sjeldan flytte, - det var berre samle-
kvior i bruk ved saueramlings tid.

14. Fell burt.

15. Sjå nr. 12. "Tillemann" er ukjend.

16. Vakt ved "bjørnskvia" berre når ein oftast at bjørnen
var nær. Ikkje vaktflytta. Slutt i 1830 åri.

17. Fell burt.

18. Stei.

19. Ordet bred er i bruk og tyder eit inngjerda stykke
jord, på heimeboen nær utmarki eller i utmarki, og
brukast ofte til beite for kalvar (kalvabre). Tre
er namnet på husmannsplass og. Støl kann vera nemnt
på eit inngjerdt stykke bo, er eit stadnamn, oftast
på den staden der ein mjølkar kyrne.

20. Summe (få) stader var der stølbrede i gamal tid, no ikkje.
Stølslåttan er det slutt med, det vantar arbeidsfolk og
vil ikkje løna seg. Stølsbrede vart ikkje gjødsla.

21. Engi vart hevda hevda med oska når oska fanst; dei
"sådde" oska med handi. Onnar gjødsling utan husdyrhevd
var det ikkje tilgjenge på.

Torr or myrhol dei spadde upp, vart bruka bruka til
å blanda i kugjødsla frå 1830-40 åri.

*Hord.
Kvinnherad*

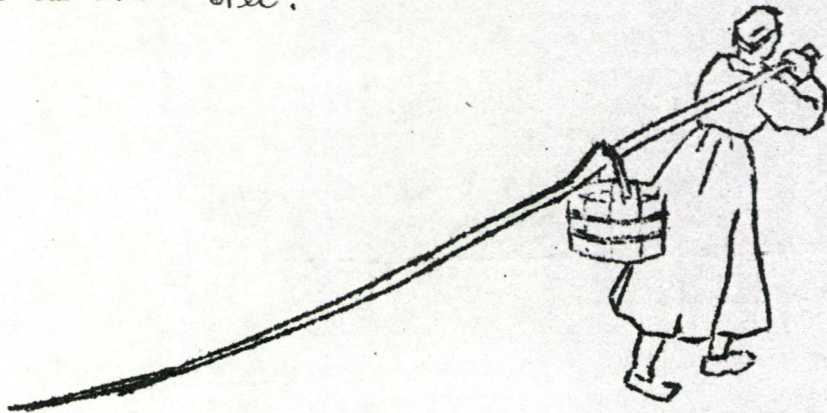
I samarbeid med
KULTURGEOGRAFISK REGISTRERING
PÅ VESTLANDET

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEHUSET.
BYGDØY

Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbæring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket p. bøtta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje slympla over. Utanom denne opplysninga kjenner ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det? *Nei.*

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel? *Nei.*

Har ein bruka kumøkk til brensel? *Nei*

Arne Skaland

2878

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING